

Pedagogia i Treball Social

Revista de Ciències Socials Aplicades

Dipòsit Legal: GI.904-2010
ISSN: 2013-9063

Universitat
de Girona

Martí i Puig, S., Vilaregut, R. (2020)
**"Moviments i mobilització social. El cas del cicle
mobilitzador de l'independentisme"**

http://dx.doi.org/10.33115/udg_bib/pts.v9i1.22396

Pedagogia i Treball Social. Revista de Ciències Socials Aplicades
Vol. 9. Núm. 1: 29-49

Moviments i mobilització social. El cas del cicle mobilitzador de l'independentisme

Salvador Martí i Puig
Ricard Vilaregut¹

Resum

La dècada que va del 2008 al 2018 ha estat d'alta intensitat política. Ho podem constatar amb diferents indicadors de protesta i mobilització social disponibles, confirmades a partir del seguiment de l'actualitat política. Centenars de manifestacions, protestes, concentracions, i tot el repertori imaginable d'acció col·lectiva que despleguen els moviments socials han format part del paisatge polític del país. Dos grans eixos han protagonitzat aquest cicle intens de mobilització social, producte del que Macià, Martí i Ubassart (2018) anomenen la triple crisi –econòmica, de representació i territorial. D'una banda, en l'eix nacional, el vinculat al moviment sobiranista/independentista amb un procés de mobilització que va comptar amb un cicle de consultes, multitudinàries manifestacions, sorgiment de nous actors, i finalment un pols amb l'estat que va derivar en la suspensió de l'autonomia - via aplicació de l'article 155-, presó incondicional i exili de dirigents independentistes, que va comportar una etapa mb la de desestabilització institucional i social de conseqüències

---

1. Universitat de Girona. Salvador.marti@udg.edu. ricard.vilaregut@udg.edu

encara imprevisibles. I de l'altra, en l'eix social, les protestes del 15-M, que van enllaçar amb les protestes per la retallades en la prestació de serveis realitzades pel govern de CiU en el període 2010-2014, i en la constitució d'unes candidatures municipalistes amb molta presència d'activistes de moviments socials. En aquest article, a partir de la caracterització dels dos grans agents de mobilització d'aquesta darrera dècada 2008-2018- analitzarem com aquest doble cicle ha pogut canviar la configuració dels moviments socials.

Paraules clau: moviments socials, Catalunya, protestes polítiques, activisme polític

---

Abstract

The decade from 2008 to 2018 has been one of high political intensity. We can see this with different indicators of protest and social mobilization available, confirmed from the monitoring of current political events. Hundreds of demonstrations, protests, rallies, and every imaginable repertoire of collective action displayed by social movements have formed part of the country's political landscape. Two main issues have started in this intense cycle of social mobilization, a product of what Macià, Martí and Ubassart (2018) called the triple crisis - economic, representative and territorial. On the one hand, on the national issue, the one linked to the sovereignty / independence movement with a process of mobilization that had a cycle of consultations, mass demonstrations, the emergence of new actors, and finally a pulse with the state that led to the suspension of autonomy - by the application of article 155 -, unconditional imprisonment and exile of pro-independence leaders, which led to a stage with institutional and social destabilization of still unpredictable consequences. And on the other, in the social issue, the protests of 15-M, which were linked to the protests by the cuts in the provision of services carried out by the CiU government in the period 2010-2014, and in the constitution of 'municipalist candidacies with a large presence of activists from social movements. In this article, based on the characterization of the two major mobilization agents of the last decade 2008-2018, we will analyze how this double cycle has been able to change the configuration of social movements.

Keywords: social movements, Catalonia, political protests, political activism

1. Introducció

La dècada que va del 2008 al 2018 ha estat d'alta intensitat política. Ho podem constatar amb diferents indicadors de protesta i mobilització social disponibles, confirmades a partir del seguiment de l'actualitat política. Centenars de manifestacions, protestes, concentracions, i tot el repertori imaginable d'acció col·lectiva que despleguen els moviments socials han format part del paisatge polític del país. Dos grans eixos han protagonitzat aquest cicle intens de mobilització social, producte del que Macià, Martí i Puig i Ubassart (2018) anomenen *la triple crisi* –econòmica, de representació i territorial. D'una banda, en l'eix nacional, el vinculat al moviment sobiranista/independentista amb un procés de mobilització que va comptar amb un cicle de consultes, multitudinàries manifestacions, sorgiment de nous actors, i finalment un pols amb l'estat que va derivar en la suspensió de l'autonomia –via aplicació de l'article 155–, presó incondicional i exili de dirigents independentistes, que va comportar una etapa de desestabilització institucional i social de conseqüències encara imprevisibles. I de l'altra, en l'eix social, les protestes del 15-M, que van enllaçar amb les protestes per la retallades en la prestació de serveis realitzades pel govern de CiU en el període 2010-2014, i en la constitució d'unes candidatures municipalistes amb molta presència d'activistes de moviments socials. En aquest article analitzarem com aquest doble cicle ha pogut canviar la configuració dels moviments socials a partir d'un dels dos eixos de mobilització que han protagonitzat la darrera dècada. Partint de l'exposat, començarem amb una breu anotació de què són els moviments socials i quines innovacions han experimentat durant la darrera dècada i, en segon lloc, es descriurà les mobilitzacions més significatives protagonitzades pel moviment independentista per finalment extreure les conclusions més significatives d'aquest cicle de mobilitzacions.

2. Els moviments socials com a productors de mobilització

Els moviments socials són actors polítics reconeguts en les democràcies contemporànies que s'activen a través de mobilitzar els seus simpatitzants i partidaris, que persegueix canvis i transformacions a través d'accions fora dels espais institucionals. Per poder mobilitzar els seus membres els moviments socials elaboren discursos que generen una forta identitat grupal, al mateix temps que mantenen una organització poc rígida. En general els moviments són transgressors i solen enfrontar-se amb l'ordre establert. A través de la seva ac-

tivitat els moviments poden arribar a transformar polítiques públiques, situar determinats temes a l'agenda pública o, fins i tot, incidir en la forma de veure i interpretar la realitat. Els moviments socials –així com un altre tipus de formes d'agregació d'interessos– s'inclouen en la categoria dels actors polítics col·lectius, ja que tot i l'extrema varietat dels moviments socials aquests comparteixen amb la resta dels actors polítics (ja siguin partits polítics, sindicats o patronals) la voluntat d'intervenció en regulació d'un conflicte social inherent a les democràcies pluralistes de règim liberal (Vallès i Martí i Puig 2015).

3. Com neixen els moviments socials?

L'anàlisi dels moviments socials s'ha orientat en dues grans direccions: els qui els estudien a nivell extern i els qui ho fan a nivell intern. En la primera direcció la pretensió dels investigadors és observar com els moviments socials realitzen la tasca de captar i vehicular les demandes dels ciutadans, contribueixen a la seva participació i interpel·len a les institucions. Per a això és important situar els moviments socials en un àmbit sistèmic i observar quina posició tenen respecte a la resta d'actors i d'institucions i veure quin és el seu ventall de possibilitats. Així les coses, des d'aquesta estratègia d'estudi la pregunta que es fa és de “*quan i perquè s'activen els moviments socials?*”. D'altra banda, l'estudi a nivell intern investiga als moviments socials en tant que representen un tipus específic d'acció col·lectiva, amb un repertori propi, amb una forma singular d'organització i una simbologia específica. En aquesta direcció és possible sintetitzar aquestes inquietuds amb les preguntes de “*què fan els moviments socials? Com? i Per què?*” (Martí i Puig 2016).

Passem a desenvolupar amb una mica més de profunditat les diverses estratègies d'anàlisi sabent que les perspectives teòriques en gran part funcionen com a metàfores, no només il·luminen sinó que també oculten. En aquest epígraf ens centrarem en la primera de les adreces analítiques exposades a l'inici, la de l'estudi a nivell extern o contextual.

4. La importància del context, i de l'estructura

Un cèlebre estudi dels moviments socials, Sydney Tarrow (2009), exposa en un dels seus treballs que el “quan” neixen els moviments socials s'explica en gran mesura el “per què” i el “com”. I

aquest quan es refereix a la conjuntura que facilita l'aparició dels moviments. És a aquesta conjuntura a la qual els teòrics qualifiquen d'Estructura d'Oportunitats Polítiques (a partir d'ara EOP).

La EOP significa les dimensions consistents –encara que no necessàriament formals, permanents ni nacionals– de l'entorn polític que esperonen o desmotiven l'acció col·lectiva entre les persones. D'aquesta manera, el concepte de EOP posa èmfasi en els recursos “exters” al grup que redueixen els costos de l'acció col·lectiva, descobreixen aliats potencials i mostren en què són vulnerables les autoritats. Aquests recursos solen aparèixer quan es produeixen conjuntures de canvi externes als mateixos moviments que generen oportunitats per a l'acció col·lectiva. Aquestes conjuntures poden ser fruit de canvis en les regles de joc juridicopolític (canvis sistèmics), canvis en la correlació de forces entre els actors (canvis relacionals) o un canvi en l'atmosfera internacional (canvis en el que els anglosaxons anomenen *World Time*). Segons aquesta perspectiva, aquests canvis en la EOP suposen sempre la generació d'oportunitats i són aquestes les que ofereixen incentius per a l'acció col·lectiva que proposen els moviments socials. Així, l'acció col·lectiva prolifera quan la gent té accés a espais necessaris per escapar de la seva passivitat habitual i troba oportunitat d'usar-los. Tal com va exposar Tocqueville “*el moment més perillós per a un mal govern és quan intenta corregir la seva actuació i, amb això, genera buits de poder que són susceptibles de ser omplerts per moviments socials*”. Això és el que va passar –literalment– amb la Glasnost i la Perestroika dissenyats per reformar gradualment la Unió Soviètica.

Segons aquest enfocament, la formació de moviments socials és producte de l'exploració i creació d'oportunitats. Per descomptat, cal contemplar les canviants oportunitats juntament amb elements més estables –com la força o la debilitat de l'Estat o la naturalesa del sistema de partits– els quals també condicionen l'acció col·lectiva. La EOP ens ajuda a comprendre per què els moviments socials adquireixen en ocasions una sorprenent, encara que de vegades transitòria, capacitat de pressió contra les elits o autoritats i després la perden ràpidament malgrat tots els seus esforços.

5. La importància de l'Agència

Els moviments socials sorgeixen com a resposta a oportunitats per a l'acció col·lectiva que el medi ofereix, però el seu desenvolupament es veu fermament determinat per les seves

pròpies accions: unes accions que s'inscriuen i es transmeten culturalment i que es coneixen com el Repertori d'Acció Col·lectiva (RAC des d'ara). El RAC és fruit de convencions apreses de l'acció col·lectiva i formen part de la cultura pública dels col·lectius activistes. Cada grup té una història –i una memòria– pròpia de l'acció col·lectiva. La gent no pot emprar rutines d'acció col·lectiva que desconeix, cada societat té una reserva de formes familiars d'acció conegudes tant pels activistes com pels seus oponents i que són, en el fons, productes culturals. El RAC s'ha qualificat també com el “*repertori de confrontació*” (Tilly, 1978). A més, com els moviments socials poques vegades tenen incentius selectius o constrenyiments sobre els seus seguidors, l'acció col·lectiva sol ser l'instrument sobre la base del que exercir una funció de lideratge amb l'objectiu d'estimular la mobilització. Albert Hirschman (1982) ho va exposar quan va dir que no era certa l'afirmació d'Olson (1965) que l'acció col·lectiva havia de considerar-se exclusivament com un cost, ja que per a molts suposa una activitat atractiva i excitant. A més, el RAC té tres funcions fonamentals:

- comunica i transmet les exigències dels moviments socials, ja que suposa una exteriorització de demandes que, d'una altra manera quedarien silenciades;
- genera solidaritat i identitat entre els membres i vincula els líders amb els seus seguidors; i
- desafia als adversaris a partir de la creació d'incertesa a causa a partir de les accions que organitzen.

Així doncs, algunes de les preguntes que ens fem en l'àmbit de la investigació de l'acció col·lectiva són: Per què alguns moviments tenen èxit i altres fracassen? Com emergeixen i decauen les mobilitzacions? Quin impacte tenen en el sistema polític i en la cultura política? I finalment, la pregunta que intentarem respondre en aquest article, com la mateixa pràctica política els re configura als mateixos moviments? Ho veurem a partir de l'anàlisi del cicle mobilitzador protagonitzat pel moviment independentista.

6. El cicle mobilitzador independentista

6.1. 2008-2010: Les consultes sobiranistes

A rel de l'articulació del primer tripartit d'esquerres (2003-2006) els partits que formaven part del govern de la generalitat acorden iniciar el procés d'elaboració d'un nou estatut que donés resposta a les demandes de més autogovern detectades al si de la societat catalana. Però la redacció, discussió i elaboració del nou estatut no va satisfer les expectatives i demandes del moviment independentista, i per tal de pressionar en la part final, a finals de 2005 s'articula una plataforma, que sota el nom de "Plataforma pel Dret a Decidir" (PDD) intentarà pressionar per aconseguir un redactat estatutari més atrevit. A tal efecte la PDD convoca diferents manifestacions –el dia 18 de febrer de 2006 i 1 de desembre de 2017– amb més impacte de l'esperat. La plataforma, formada per actors vinculats al independentisme convencional descobreix que el concepte "dret a decidir" pot ampliar els límits habituals de l'independentisme –llavors amb un 15-20% de suport entre la ciutadania. La PDD continua la seva activitat vinculant la reivindicació amb qüestions socials, amb actes i manifestacions que van creixent en intensitat, fins que una escissió interna la deixa sense capacitat operativa. El moviment independentista però, troba en un nou instrument, les consultes populars, el repertori d'acció col·lectiva per seguir posant la qüestió nacional al si de l'agenda política catalana.

Les consultes sobre la Independència que es van desenvolupar al llarg dels mesos de setembre de 2009 i setembre de 2010, van representar una novetat en les formes de participació política del sistema polític català i un element determinant en l'increment de la capacitat autoorganitzativa de la xarxa cívica social. L'inici va ser la consulta desenvolupada a Arenys de Munt el 13 de setembre, amb una destacada repercussió mediàtica, i va ser el preludi d'un seguit de consultes arreu del país, amb uns resultats que van anar del 7% al 90% de participació de les persones censades del municipi en qüestió, mostrant una realitat prou diferenciada entre l'àrea metropolitana i la resta del país. En total, 518 municipis van preguntar a prop de tres milions de ciutadans si "*Està d'acord que la nació catalana esdevingui un estat de dret independent, democràtic i social, integrat en la Unió Europea*" (Muñoz, Guinjoan, Vilaregut 2010). Una pregunta que va obtenir 512.452 vots, amb un 93'3 dels vots afirmatius, un 4'3% negatius, 2% de Blancs i 0'3% de nuls, amb el que significava una participació total del 23% del cens

Més enllà dels resultats, la rellevància de les consultes populars rau en l'organització, molt descentralitzada, basada en plataformes sorgides *ad hoc* que incorporaven i provocaven el treball conjunt de militants de diferents partits i entitats del catalanisme/sobiranisme/independentisme. De fet, amb les consultes s'inicia el que serà la gran característica de l'anomenat "procés": La transversalitat entre partits i associacions i l'inici del contagi en la política institucional, de la política de moviment social. En aquesta primera fase del procés assistim a un despertar de la militància clàssica d'un independentisme que, des de posicions plurals i d'un repertori d'acció col·lectiva pacífic, va reformar el seu ideari clàssic per permetre la incorporació de més actors individuals i col·lectius.

6.2. 2010-2015: Nous actors i consolidació de la mobilització

Aquesta segona fase del procés arranca amb la sentència del Tribunal Constitucional en relació a l'estatut aprovat pel parlament català on declara inconstitucionals articles troncats, fet que provoca una resposta indignada de bona part de la política catalana, tal com es va veure en la manifestació del 10 de juliol de 2006 al centre de Barcelona amb l'assistència del govern de la Generalitat liderat pel president José Montilla del PSC. És en aquesta fase on s'obren un seguit d'oportunitats polítiques –la triple crisi– que el moviment sap aprofitar, canalitzar i vehicular cap a posicions en defensa d'un relat sobiranista, amb el reclam del "dret a decidir".

En aquesta fase apareixen dos actors a l'escena pública que resulten fonamentals pel desenvolupament del procés: Òmnium Cultural, a partir de 2010, i l'Assemblea Nacional Catalana (ANC), a partir de 2011. Aquestes dues expressions són al mateix temps producte i productors del moviment. L'expansió quantitativa i qualitativa en els suports al procés independentista es deu en bona part a la intensa activitats d'aquests dos actors, que exerceixen d'intermediaris socials de la reivindicació independentista, polititzant a sectors de la societat que fins llavors no ho estaven.

A partir de 2012 assistim als anys de les grans mobilitzacions de les diades de l'11 de setembre i de l'extensió d'iniciatives vinculades a difondre argumentari independentista. Es tracta d'una mobilització intensiva i extensiva, de gran, petit i mitjà format. En aquest context el procés va sumant Intel·lectuals, comentaristes i quadres partidaris, però sobretot nous membres que arran de la nou ambient social favorable al sobiranisme creu viable la

independència. Aquesta onada sobiranista té la capacitat de situar la seva reivindicació al centre l'agenda política, condicionant i invisibilitzant la resta de temàtiques. Cal dir també que aquesta dinàmica va tenir un aliat imprescindible: l'Estat i les seves respostes polítiques, mediàtiques i jurídiques.

Existeix un consens prou ampli en situar la recollida de firmes i impugnació al Tribunal Constitucional contra l'estatut feta pel Partit Popular, la retallada del mateix en la comissió bilateral del congrés estatal, i finalment la sentència que afectava els aspectes més troncats de 'l'estatut aprovat pel Parlament català i refrendat en referèndum com la causa que inicia el cicle de mobilització independentista. Aquesta resposta carregava de més arguments al moviment independentista, que no feia sinó augmentar els suports, com es va demostrar en el referèndum sobre la independència celebrat el 9 de novembre de 2014, on la participació va superar els dos milions de persones.

Vol que Catalunya esdevingui un Estat? Vol que aquest Estat sigui independent?		
Escrutat al 100%		
Opció	Vots	%
Sí - Sí	1.897.274	80,91%
Sí - No	234.848	10,02%
Sí - En blanc	22.755	0,97%
No	105.245	4,49%
En blanc	13.201	0,56%
Altres	71.505	3,05%
Total	2.344.828	100,00%

Com a resultat, la reivindicació independentista passa de ser minoritària (amb un 15-20% de recolzament dins de la societat catalana) a tenir quasi la meitat del suport (al voltant del 45-50 % d'adeptes). Les elits independentistes –polítics, socials, intel·lectuals– pressionades per unes bases socials constantment mobilitzades, assumeixen que és el moment d'intentar fer un pols a l'estat, a través de la convocatòria d'un nou referèndum vinculant sobre la independència.

6.3. 2015- 2017: Del carrer a les institucions i el pols amb l'estat

Aquesta fase es caracteritza pel protagonisme de les institucions –parlament, govern, ajuntaments– en relació al pressupost desenllaç del procés. Si bé entra dins una certa normalitat que les institucions i partits assumeixin les demandes i reivindicacions dels moviments socials i les canalitzin en forma de llei o política pública, no ho és tant que les institucions adoptin directament el plantejament del moviment. És per això que es pot dir que en el cas que es tracta, les institucions “es *movimentitzen* adoptant pràctiques desobedients i desafiantes en relació a un adversari, en aquest cas l'estat espanyol. L'objectiu inicial que les institucions catalanes diuen voler és el d'establir una negociació amb el govern de Madrid per tal que reconegui l'existència d'un conflicte entre Catalunya i la resta de l'estat.

El procés com l'hem descrit fins ara, és a dir, com un cicle de mobilització intensiu i extensiu des de 2006 aprofitant una sèrie d'oportunitats polítiques –recentralització competències autonòmiques, impugnació i sentència contra Estatut, crisi econòmica, baixa legitimitat sistema partits polítics, etc– combinat amb una redefinició i reactualització del repertori ideològic i d'acció col·lectiva del moviment independentista, acaba finalment assumit pels tres principals partits polítics vinculats al sobiranisme independentista, que en les eleccions al parlament de 27 de setembre de 2015 aconseguen la majoria d'escons, amb el suport del 48% dels vots.

La llista de Junts pel Si, una coalició d'ERC, CiU i independents, formarà govern amb el suport extern i puntual de la CUP amb la promesa pública de realitzar una transició cap a la independència en un termini de 18 mesos. S'inicia així una legislatura que es preveu curta, i on la reivindicació independentista està en fase d'execució jurídica i formal, però amb un parlament que reflecteix el que ha sigut el punt feble del moviment independentista durant tot el procés: la manca d'una majoria prou extensa per afrontar un repte de la magnitud que representa un procés de secessió de caràcter unilateral en ple segle XXI dins del marc de la Unió Europea. El segon gran escull, i no menys important, és la dificultat d'aconseguir la negociació volguda amb l'estat espanyol per a convocar un referèndum. La negativa reiterada de l'estat i del govern a negociar cap qüestió relacionada amb la reivindicació independentista va ser una eina de doble tall pel moviment independentista: mentre que d'una banda feia augmentar els suports socials, posava molta pressió

al govern de la Generalitat en la tasca de convocar un segon referèndum (ara vinculant) per la independència.

Mentrestant, l'estat es va preparar per aturar la convocatòria del referèndum, i la possible declaració d'independència, a través de diferents estratègies:

- En primera instància, situant el conflicte en termes jurídics, i per tant donant el protagonisme al Poder Judicial que actuaria a través de la instrucció del ministeri fiscal, el qual tipificaria els fets vinculats al referèndum com a delictes de sedició i rebel·lió, que comporten penes d'entre 30 i 40 anys de presó.
- En segona instància, preparant a la població de l'estat amb un argumentari, reproduït pels principals mitjans de comunicació estatals, on es ridiculitzava i criminalitzava el conflicte polític català, situant-lo en coordenades de cop d'estat i/o atemptat a la unitat de l'estat.
- En tercera instància, alimentant qualsevol iniciativa social, política o financera que ajudés a combatre l'independentisme a Catalunya, com la difusió de la confrontació social identitària, o el canvi de normativa per a que les grans empreses poguessin canviar la seu social a altres parts de l'estat.
- I finalment, una intensa activitat de diplomàcia internacional, especialment en l'àmbit de l'Unió Europea, per tal que es considerés el conflicte català com una qüestió interna de l'estat espanyol, per tant no subjecte a cap intervenció en forma de mediació.

En un context manca de negociació entre els governs de l'estat i la Generalitat, s'arriba al diumenge 1 d'octubre, data anunciada per la celebració del referèndum per la independència. Una data que arriba precedit per l'aprovació conflictiva de les lleis de transitorietat al Parlament català, per una nova manifestació massiva de l'11 de setembre, per la instal·lació de 10.000 policies provinents de l'estat al port de Barcelona, i especialment, per la decidida intervenció dels cossos de seguretat de l'estat a diferents espais de l'administració catalana –economia, telecomunicacions– amb l'objectiu de fer impossible la celebració del referèndum. En un clima d'alta tensió entre Estat i Generalitat, amb la

majoria de col·legis electorals protegits per milers de persones, es comença la votació de la pregunta, Voleu que *Catalunya* sigui un estat independent en forma de República? amb un resultat favorable al Sí d'un 90% i amb una participació del 43% del cens.

Resultats Referèndum 1 d'octubre		
	Núm. vots	Percentatge
Sí	2.044.038	90,18%
No	177.547	7,83%
En blanc	44.913	1,98%
Vàlids	2.266.498	99,14%
Invàlids	19.719	0,86%
Total	2.286.217	100,00%
Electorat	5.313.564	
Participació	43,03%	

La celebració del referèndum va estar marcada per la intervenció de 80 operatius policials que durant el matí i van intentar evitar la votació, utilitzant la violència davant les milers de persones que, o bé defensaven el col·legi electoral, o bé volien exercir el seu dret a vot. Les imatges de repressió van donar la volta al món, internacionalitzen el procés, i van motivar una aturada general el dia 3 d'octubre. Al mateix vespre de l'aturada, el rei d'Espanya va fer una declaració televisada que va validar l'estratègia de mà dura de govern estatal envers els responsables del referèndum i va instar a les institucions de l'estat a respondre amb duresa el *desafiament separatista*. A partir d'aquell moment, es succeeixen un seguit d'esdeveniments que acabaran amb la proclamació simbòlica però no efectiva de la república catalana al Parlament català; l'aplicació de l'article 155 de la Constitució Espanyola que significa el cessament del govern de la generalitat, la intervenció de l'administració catalana i la convocatòria de noves eleccions; la detenció i empresonament de 10 consellers del govern cessat acusats de sedició i la sortida de 4 consellers i el mateix president de la Generalitat a Brussel·les tot buscant protecció europea.

A partir de llavors es va entrar en una etapa de desconcert en el moviment polític i social per la independència, que va veure com bona part dels seus líders polítics i socials es van empresonar o fugir del país, que no es va fer efectiva la independència, que no estaven a punt les estructures d'estat ni el control del territori, i que objectivament s'havia perdut el control de les institucions catalanes. Efectivament, l'escenari previst pel govern català era de màxima pressió nacional i internacional que obligués al govern espanyol a l'inici d'unes negociacions per desbloquejar el conflicte, situació que no es va donar, ans al contrari. La comunitat internacional, la dels estats, es van pronunciar clarament en favor de l'estat espanyol, reclamant però, diàleg i negociació. En aquests context, i en previsió d'un conflicte violent incontrolable, el govern català va decidir acatar la intervenció estatal via 155 i posar els esforços en guanyar les eleccions autonòmiques convocades ja pel president espanyol. D'altra banda, l'estat confiava que aquestes eleccions significaria poder revertir la majoria independentista parlamentària del període 2015-2017, fet que tampoc es va produir. Les eleccions de 21 de desembre, malgrat la victòria del partit clarament contrari a la independència, Ciutadans, i amb una participació excepcional, van tornar a revalidar, ara en escons i també en vots, la majoria independentista. Comptat i debatut, es repetia l'empat entre impotències: un estat que no pot assimilar ni controlar Catalunya, però també una Catalunya que tampoc té prou força per marxar-ne.

6.4. Com interpretar l'onada mobilitzadora?

Com hem assenyalat al principi d'aquest article, per analitzar i descriure el cicle de mobilització realitzat pels moviments socials els darrers 10 anys, cal tenir en compte l'agència (què ha fet el moviment) i l'estudi contextual de les causes que permeten sorgir i en certa manera assolir un determinat grau d'èxit –l'estructura d'oportunitats polítiques (EOP). Una aplicació combinada d'aquest model teòric ens mostra les possibilitats explicatives d'aquest llarg i intensiu procés d'acció col·lectiva, i explica el perquè el moviment descrit es pot considerar com a cas d'èxit relatiu ja que –més enllà del desenllaç final– va protagonitzat bona part del debat públic de la dècada, va tenir notables impactes simbòlics, va transformar el sistema de partits català i va capgirar l'equilibri institucional. No hi ha dubte que el moviment independentista va exercir un paper d'actor polític capaç de vehicular una demanda ciutadana transgressora amb una força fins aleshores desconeguda, producte d'una conjuntura política condicionada per una forta crisi que va afectar tant als individus, als partits polítics com a les institucions.

En aquest sentit podríem dir que el moviment independentista va suposar –en ell mateix– un cicle de protesta ja que va néixer com un conflicte puntual i intens en el carrer després de la sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut i posteriorment hi va haver un ràpid procés de difusió de l'acció col·lectiva des dels sectors més mobilitzats als sectors menys mobilitzats; al que se li va sumar un ritme accelerat d'innovació en les formes de contenció i en els repertoris; es van crear nous marcs cognitius i discursius; una combinació de participació organitzada i no organitzada; i un seguit de seqüències i d'interaccions entre els col·lectius mobilitzats i les autoritats... una combinació que segons Tarrow (2009) pot acabar amb una reforma, amb un espiral de repressió i, de vegades, amb una revolució. En el cas que exposem sembla que (en el moment d'escriure aquest article) la dinàmica s'està decantant més cap a la repressió estatal, que per aconseguir els objectius finalistes –independència– on en el seu defecte, una reforma que pogues atenuar la mobilització independentista.

Els qui treballen els cicles de protesta exposen que aquests es componen d'una fase ascendent, un pic, i una fase en declivi, a la vegada que en aquests s'hi pot observar alguns “mecanismes” d'acció col·lectiva com són els d'imitació i d'aprenentatge recíproc entre grups mobilitzats. També cal apuntar que al llarg del cicle hi ha una distribució desigual de la protesta en el temps, ja que s'alternen períodes de tranquil·litat relativa amb onades d'intenses mobilitzacions que engloben grans seccions de societats.

Alhora els “cicles” o les “onades” de protesta sovint es componen de campanyes interrelacionades d'organitzacions i col·lectius que si bé són força diferents respecte de la seva composició, ideologia o caràcter, tenen un objectiu comú (della Porta 2008). En aquest sentit els cicles tenen poderosos efectes cognitius, afectius i impactes relacionals en els mateixos moviments que impulsen les mobilitzacions doncs a partir de moltes diferències generen dinàmiques de empatia i convergència entre un univers d'activistes que són molt diferents (della Porta 2008). Això és així perquè en aquestes manifestacions massives sovint s'experimenten noves tàctiques de confrontació, es creen sentiments de solidaritat, es generen noves xarxes organitzatives (fruit de la combinació de les anteriors) i es comparteix la indignació quan hi ha mesures de repressió.

En aquest sentit, per repensar el moviment cal analitzar els canvis que s'han produït al si mateix del moviment independentista a través d'aquest cicle de mobilització. Això es

farà a partir dels reptes que tot moviment social ha d'assolir per tal d'esdevenir un motor de canvi, a partir de l'anàlisi de les transformacions observades en el repertori d'acció col·lectiva, del discurs realitzat i de l'organització que han articulats.

La literatura en moviments socials ens explica que aquests han de recórrer un llarg camí i superar molts reptes abans de convertir-se en motors del canvi (o contra-canvi) social. En aquest sentit seguirem a McAdam (1999) el assenyala que un moviment social ha de superar sis tasques de vital importància perquè els seus propòsits tinguin impacte en la societat, aquestes són:

- (1) Aconseguir nous membres
- (2) Mantenir la moral i el nivell de compromís dels membres dels amb els que ja compta
- (3) Aconseguir cobertura dels mitjans de comunicació, i idealment (encara que no necessàriament) favorable als seus punts de vista
- (4) Mobilitzar el suport de grups externs
- (5) Limitar les opcions de control social que poguessin ser exercides pels seus adversaris
- (6) Influir sobre el polític i aconseguir que el govern –o l'administració– actuï a favor de les demandes.

En el cas del moviment independentista queda clar que al llarg del període analitzat ha tingut la capacitat de fer las sis tasques exposades de forma notablement efectiva, amb excepció de la cinquena. Certament, podríem dir que les fites en cadascuna de les tasques exposades per McAdam es van superar amb escreix fins la declaració (no efectiva) d'independència. A partir d'aleshores la dinàmica va començar canviar fruit de la incapacitat de dur a terme la demanda per la que “es lluitava” degut a l'aparició dels “adversaris” (l'administració de l'estat i els mitjans de comunicació d'àmbit estatals) i de la incapacitat de les elits polítiques independentistes (el govern i els parlamentaris) de llegir la correlació de

forces a nivell nacional, estatal i internacional. Degut a l'exposat el "dia després" es va poder observar la incapacitat real de fer efectiva la declaració del parlament, tant per part de les institucions com per part dels col·lectius mobilitzats que no van desbordar els carrers com sí ho havien fet en altres ocasions de forma festiva –sobretot per les diades de l'11S.

El que cal veure ara és si aquesta situació suposarà la fi d'un cicle de mobilitzacions cada vegada més massives i la decantació cap a un apaivagament de l'independentisme (tal com va ocórrer al Quebec després del segon referèndum) altre tipus d'acció col·lectiva o una transformació del tipus d'acció col·lectiva –¿més reduït i activista? ¿més violent i grupuscular? ¿més reactiu a les decisions dels qui consideren els adversaris? En el moment de finalitzar l'article coincideix amb les fortes protestes a la sentència dels acusats del procés que s'han dut a terme a partir del 14 de novembre de 2019, on l'independentisme ha demostrat encara la seva capacitat de mobilització, aquesta vegada amb accions molt més disruptives i no convencionals –talls de carreteres, bloqueig aeroport, manifestacions confrontatives– i utilitzant noves eines i estratègies virtuals com la del Tsunami democràtic. Un nou repertori d'acció col·lectiva que segurament conviura amb el repertori clàssic i que caldrà veure'n l'evolució, segurament lligada amb la conjuntura nacional, estatal i internacional.

Amb tot cal apuntar que el més sorprenent i innovador del moviment independentista ha estat la formulació de la "hipòtesi institucional". Una hipòtesis que partia de la base que la política no s'acabava en les institucions però tampoc en els moviments socials, que la mobilització permanent i exclusiva podia portar a l'esgotament si no es produïen victòries tangibles i concretes, i que davant una situació d'efervescència calia prendre decisions que s'escapaven dels marcs d'interpretació habituals en clau de moviment social. És a dir, el moviment volia fer efectiva la màxima que diu: "Carrer sí, urnes i institucions també". La pèrdua de credibilitat de la classe política tradicional i dels seus partits en un context marcat per una triple crisi (econòmica, territorial, i de representació), van fer que els impulsors de l'independentisme poguessin desplegar i fer extensiu una "utopia possible" que es deia "independència". Una "utopia" que tenia molt de "significant buit" en el sentit que li otorga Laclau (2005) convertint-la en una consigna on cadascú dels mobilitzats hi podia projectar el que hi volia: un nou estat d'Europa, un Estat del Benestar, un sol país, creixement econòmic, major control polític...

Efectivament aquesta “utopia possible” estava recolzada per una retòrica i una acció pràctica acumulada en els darrers 25 anys de tasca cultural catalanista. La novetat va ser que durant la darrera dècada la lluita pel poder institucional es va situar al bell mig de l’agenda política de la majoria d’activistes independentistes, començant per l’entrada de la CUP al Parlament, del creixement d’ERC i de la mutació de Convergència Democràtica de Catalunya després del “cas Pujol”. L’altra cara de la moneda és el risc que comporta l’entrada dels líders socials a les institucions i la possible descapitalització del capital humà dels moviments socials, així com la dependència de les mobilitzacions als calendaris i ritmes institucionals.

Però la hipòtesi institucional va lligada també a la “hipòtesi generacional”, ja que la mobilització exposada ha estat liderada, sobretot, per una generació d’entre 30 i 45 anys, els quals, històricament s’havien socialitzat amb el paradigma que no calia conquerir el poder institucional per transformar la societat, una generació de contrapoder formada fonamentalment en més en la protesta al carrer que no pas en la militància partidaria. Es tracta d’una generació aliena a l’experiència de la transició i els seus codis –tant orgànics com negociadors– i afí a un nou activisme en xarxa propi de l’època digital. El que no sabem encara és quin pot ser el llegat d’aquest cicle de mobilització ni quina pot ser la trajectòria que pot tenir el moviment independentista després d’una dècada de creixement sostingut. En qualsevol cas no hi ha dubte que el que ha succeït tindrà un profund impacte en la cultura política de les persones mobilitzades, en els partits (tant en els independentistes com els que no), i en les institucions, ja siguin locals, nacionals o estatals.

7. Bibliografia citada

Castells, M. (2000): *La era de la informació. Economía, sociedad y cultura*. Vol., 2. Madrid: Alianza.

Della Porta, D. (2008): *Voices of the Straits: How Protest Creates Communities*, NY: Berghahn Books.

Gamson, W.A. y Meyer, D.S. (1992): “**The Framing of Political Opportunity**” Paper presentado en el Congreso *European/American Perspectives on Social Movement*, Washington, D.C.

- Goffman, E. (2006): *Frame Analysis. Los marcos de las experiencias*. Madrid: CIS.
- Hirschman, A. (1982): *Shifting Involvements*. Princeton: Princeton University Press.
- Ibarra, P. Martí i Puig, S. y Gomà R. (2002): *Creadores de democracia radical. Movimientos sociales y redes de políticas públicas*. Barcelona: Icaria.
- Keck, E. y Sikkink, K. (2000): *Activistas sin fronteras. Redes de defensa en la política internacional*. México: Siglo XXI.
- Laclau, Ernesto (2005): *La razón populista*. Madrid, Fondo de Cultura Económica.
- Macià, Martí i Puig i Ubassart (2018): *Cataluña y la triple crisis española*. Article publicat a Nueva Sociedad, enero-febrero 2018
- Martí i Puig, S. (2016): “**Movimientos sociales**” en Mikel Barreda y Leticia Ruíz en: *Análisis de la política*. Barcelona: Huygens.
- McAdam, D. (1986): “**Recruitment to High-Risk Activism: The Case of Freedom Summer**” *American Journal of Sociology*, 30.
- McAdam, D. McCarthy, J. y Zald, M. (1999): *Movimientos sociales: perspectivas comparadas*. Madrid: Istmo. Goffman, E.
- Muñoz, J; Vilaregut, R; Guinjoan, M. (2011): *Les consultes sobre la Independència: Context, organització i participació*. Article inclòs en l'Informe sobre l'estat de la democràcia de 2010. IGOP i Departament de Participació i Relacions Institucionals de la Generalitat de Catalunya.
- Neveu, Catherine (2002): «**Nimbys as Citizens: (re) defining the “General Interest”**», *European Journal of Anthropology*, 40: 51-66.
- Olson, M. (1965): *The Logic of Collective Action*. Cambridge: Harvard University Press.
- Snow, D. A. y Benford, R.D. (1998): «**Master Frames and Cycles of Protests**», en A. Morris y C. Muller (eds.), *Frontiers in Social Movement Theory*, New Heaven: Yale University Press

Tarrow, S. (2009): *Poder en movimiento. Movimientos sociales, acción colectiva y política de masas en el estado moderno*. Madrid: Alianza.

Tilly, Ch. (1978): *From Mobilization to Revolution*. Reading: Addison Wesley.

Vallès, Josep M. (2006): *Ciencia Política: Una Introducción*, Barcelona: Ariel.

Pedagogia i Treball Social

Revista de Ciències Socials Aplicades

Edita: Universitat de Girona

Disseny i maquetació: info@clam.cat · 647 42 77 32

Dipòsit Legal: GI.904-2010

ISSN: 2013-9063